

НАМАЛЯВАНЕ БРОЯ НА ЗАТВОРНИЦИТЕ

УСЪВЪРШЕНСТВАНИ ИНСТРУМЕНТИ НА ПРАВОСЪДИЕТО В ЕВРОПА

Затворът не е единственото решение

Алтернативи на лишаване от свобода в Европа:
Обещаващи практики и инструменти

Ръководство

Асоциация „Папа Джовани XXIII”

ул. Вия Мамели № 1
47923 Римини, Италия
Тел. +39 0541909630
progetti@apg23.org
www.apg23.org

“Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа”

JUST/2013/JPEN/AG/4489

Координатор: Сара Занни

Това Ръководство е написано от Сара Занни, Координатор на проучванията в този проект (Асоциация „Папа Джовани XXIII”), със съдействието на Рут Фриймън, професор от Изследвания за публично здраве към Университета в Дънди и Глин Лойд, мениджър на службата за наказателно правосъдие към Общинския съвет на Дънди. Създадено в рамките на Транснационалното изследване в проект “Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа”.

Благодарности

Основни сътрудници са Андрей Момчилов (ФОНД за превенция на престъпността-ИГА, БЪЛГАРИЯ), Стефан Парментие и Пиеро Суло (Интернационално общество по криминология, ФРАНЦИЯ), Артър Хартман и Александър Бар (Институт на полицията и изследвания на сигурността (IPO-та), ГЕРМАНИЯ), Сара Занни и Джорджио Пиери (Асоциация „Папа Джовани XXIII”, ИТАЛИЯ), Емилио Грегори, Марта Дистасо и Лидия Вероника Палумбо (Синергия, ИТАЛИЯ), Роберта Биси и Рафаела Сете (CIRVIS-SDE, Университет Болония, ИТАЛИЯ), Илона Кронберга и Санита Сил (PROVIDUS, ЛАТВИЯ), Виорика Маркут и Франсиск Цизмарик (Generatie Tanara, РУМЪНИЯ), Рут Фрийман и Дейвис Булс (DHRSU, Университет Дънди, Великобритания: ШОТЛАНДИЯ).

Специални благодарности на: Димитър Марков (Център за изследване на демокрацията, БЪЛГАРИЯ), Дитмар Бентър (Съдебни и Социални услуги в Бремен, ГЕРМАНИЯ), Алесандро Педроти (Национална организация за доброволчеството в правосъдието, ИТАЛИЯ), Кристин Кипена (Дирекция „Изпълнение на наказанията” към Министерството на правосъдието, Латвия), Карина Василе (РУМЪНИЯ), Глин Лойд (Общинския съвет, Дънди, ВБ: Шотландия). Искрени благодарности на нашите асоциирани партньори: област Емилия Романя: Насърчаване на социалната политика за интеграция и доброволчество; сдружения и институции от третия сектор; Регионални структури на наказателната администрация ГУМЛС - Емилия-Романя, ИТАЛИЯ; Затвор Тимишоара, РУМЪНИЯ; Главна дирекция „Изпълнение на наказанията” към Министерството на правосъдието, БЪЛГАРИЯ; Институт „отец Антонио Виейра”, ПОРТУГАЛИЯ.

Благодарности на всички лица, които бяха интервюирани и се съгласиха да участват в този проект. Без вас нямаше да се справим.

Това издание е изготвено с финансовата подкрепа на Програма “Наказателно правосъдие” на Европейският съюз. Изложените в него възгледи са на авторите и по никакъв начин не отразяват официалната позиция на Европейската комисия.

ПРЕДГОВОР

“Ръководство за Алтернативи на лишаването от свобода в Европа: обещаващи практики и инструменти” е резултат от двугодишната работна програма по проект: “Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа” JUST/2013/JPEN/AG/4489.

Дейността стартира през месец март 2014 година, с водеща организация Асоциация „Папа Джовани XXIII” – Италия, и партньори от 7 европейски страни (България, Франция, Германия, Латвия, Румъния, Великобритания: Шотландия), с финансовата подкрепа на Главна дирекция „Правосъдие“ на Европейската комисия. Целта е да се подобрят знанията и обменят *“иновативни мерки в практиките на алтернативи на лишаване от свобода както в досъдебното, така и в следсъдебното производство”*. Специфичната цел е да се изгради ръководство, което да послужи на *“служители и професионалисти, работещи в институциите, които предоставят алтернативи на лишаване от свобода”*.

С цел насърчаване на алтернативите на лишаване от свобода между европейските страни, проектът изследва използването им чрез прилагане на специфични критерии, основани на доказателства, за да проучи ефективността на алтернативите на лишаването от свобода. Дейностите 1 и 2, в рамките на проект “Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа”, показват, че добрите и обещаващи практики съществуват в рамките на Европейските държави-членки. Въз основа на този факт беше решено, че Ръководството трябва да се фокусира върху досъдебното и следсъдебното производство, да включва добрите и обещаващи практики и да бъде достъпно за всички работещи в сферата (като полицаи, прокурори, съдии, пробационни специалисти, представители на неправителствени организации и лица, работещи в областта на наказателното правосъдие и наказателната реформа, вкл. законодателите). Както и да бъдат използвани, в допълнение, като оперативен/или референтен инструмент.

Това Ръководство следователно въплъщава и представя разнообразна група от иновативни и перспективни алтернативи на лишаване от свобода, разработени от страните партньори. Допълнителна информация за проекта “Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа”, може да се намери на: <http://www.reducingprison.eu>

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	6
ЧАСТ ПЪРВА: Съгласуван подход към алтернативите за лишаване от свобода	11
ЧАСТ ВТОРА: Поуки от добрите и обещаващи европейски практики за алтернативи на лишаване от свобода	27
ЧАСТ ТРЕТА: Специални категории при осъдените	39
ЧАСТ ЧЕТИРИ: Препоръки	43
ЧАСТ ПЕТА: Заключение	47
ЛИТЕРАТУРА	49
ТЕРМИНОЛОГИЯ	53

ВЪВЕДЕНИЕ

Статистически данни показват, че от 1990 г. насам се наблюдава нарастване на популацията в затворите в държавите-членки. Така например, през 2012 г. за Европа средният брой на затворниците е 125.6/100 000 жители; През 2013 г. броят на затворниците се увеличава до 133.5/100 000 жители¹. Порадитова, в Европа процентът на задържаните в затвора остава висок, както и гъстотата им. Съотношението между общия капацитет на затворите и общия брой на задържаните там, доказва наличието на пренаселеност. Това се случва, въпреки реструктурирането на присъдите в общността, като алтернативи на краткосрочното лишаване от свобода в редица страни през последното десетилетие и независимо от широко приетите възгледи, че затворът трябва да бъде най-крайната мярка. Често срещано твърдение е, че мерките за задържане са компрометирали общото доверие в рамките на наказателноправната система и са цитирани като фактор, свързан с нарушаването на човешките права в Европа². Алтернативите на лишаването от свобода са необходимост, тъй като по този начин те допринасят за намаляване броя на лишени от свобода лица, за овладяване на ситуацията с пренаселеността³ в затворите, както и да гарантира, че управлението на местата за задържане позволява Европейските държави-членки да отговарят на основните задължения по правата на човека за всички свои жители⁴. За да се постигнат гореизброените цели, е необходимо да има ръководство, което да се фокусира върху познанието на Европа за идентифициране и прилагане на най-добрите практики, по отношение на алтернативите за лишаване от свобода във всяка фаза от системата на наказателно правосъдие.

¹ Макулана, РонкоD, Вианело Ф. Затворите в Европа: преглед и тенденции, Антигон Едизиони, Рим 2013. г.

² In the "Torreggiani and others v. Italy" (пилотен) решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) установи, че пренаселеността в затворите може да се счита, при някои обстоятелства, като нечовешко и унижително отношение, в нарушение на чл.3 от Европейска конвенция за правата на човека (ЕКПЧ). Той прикани италианските власти да въведат до края на май 2014 г. средство за защита или комбинация от мерки, способни да дават адекватна и достатъчна правна защита в такива случаи.

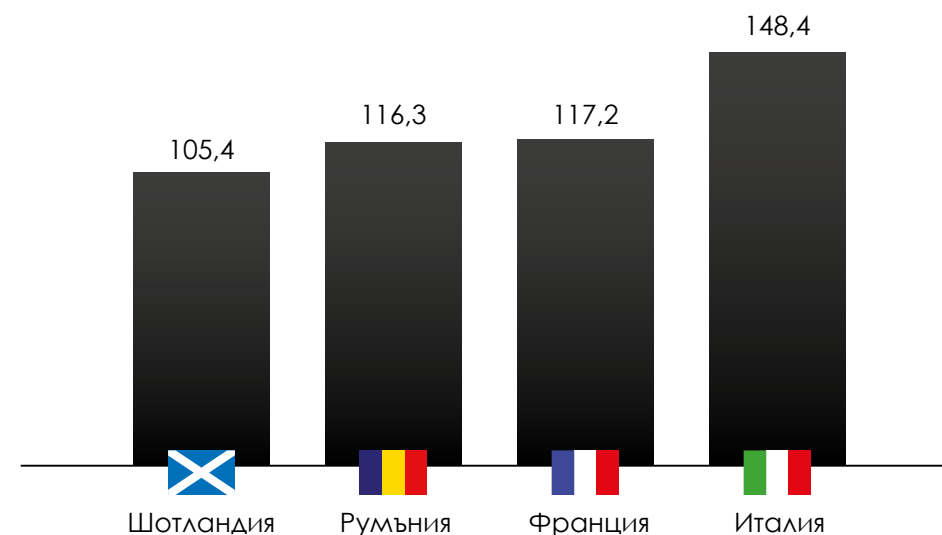
³ Затвора: фактите, Обединение за реформа в затворите. 2013: Достъпен на: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/Prisonthefacts.pdf>. Използван на 14.12. 2015 г.

⁴ Дирекция „Наркотици и престъпления“ ООН, Наръчник на основни принципи и обещаващи практики в областта на алтернативи на лишаването от свобода, Ню Йорк, 2007, стр.4. Достъпен на: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf Използван на 19.01.15 г.

Факти и цифри от страните, участващи в проект "Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа"

Данни от SPACE I (Годишна наказателноправна статистика на Съвета на Европа)⁵ и SPACE II⁶. Докладите съдържат преглед на мерките за лишаване и без лишаване от свобода в страните-членки на Съвета на Европа. Тези доклади предоставят годишни стойности, отнасящи се до броя на затворниците и условията на задържане (SPACE I), както и мерки и санкции, които не включват лишаване от свобода (SPACE II). Те са представени тук, за да покажат ситуацията в областта, на страните, които взеха участие в работната програма. Данните от доклада SPACE I показват, че в 4 (Италия, Франция, Румъния и Шотландия) от 7-те участващи страни гъстотата в затворите през 2013 г. е била по-голяма от 100, показател за пренаселеността в затворите (Фиг. 1).

Фиг. 1 Пренаселеност в затворите в участващите държави. (>100 затворници/100 места)

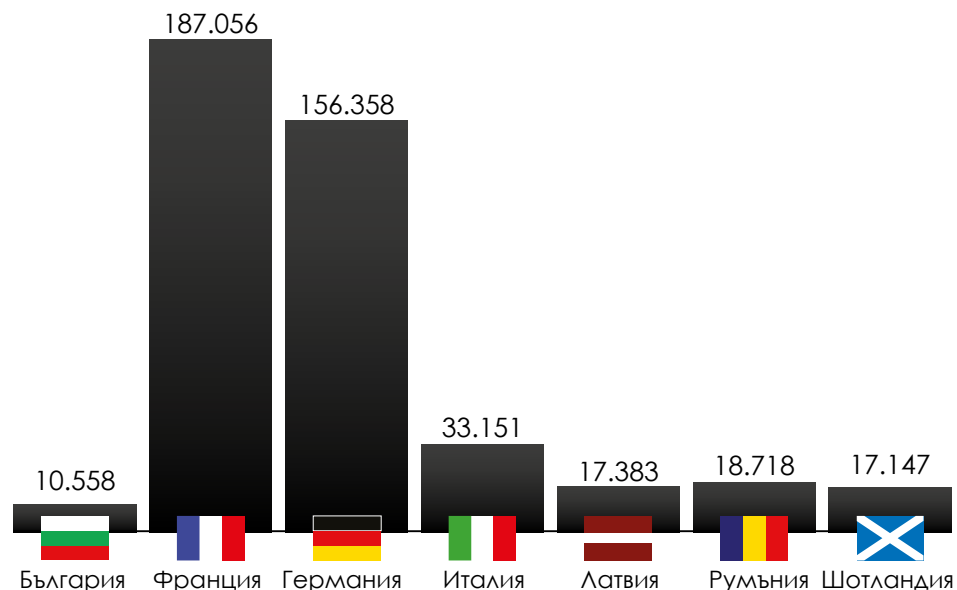

⁵ Aebi, M.F. & Delgrande, N., SPACE I – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Survey 2013. Strasbourg: Council of Europe, 2015. Available at: wp.unil.ch/space/files/2015/02/SPACE-I-2013-English.pdf - Last access: 19/01/2016

⁶ Aebi, M.F. & Chopin, J., SPACE II – Council of Europe Annual Penal Statistics: Persons serving non-custodial sanctions and measures. Survey 2013. Strasbourg: Council of Europe, 2015. Available at: wp.unil.ch/space/files/2011/02/Council-of-Europe_SPACE-II-2013-E_Final_150205.pdf - Last access: 19/01/2016

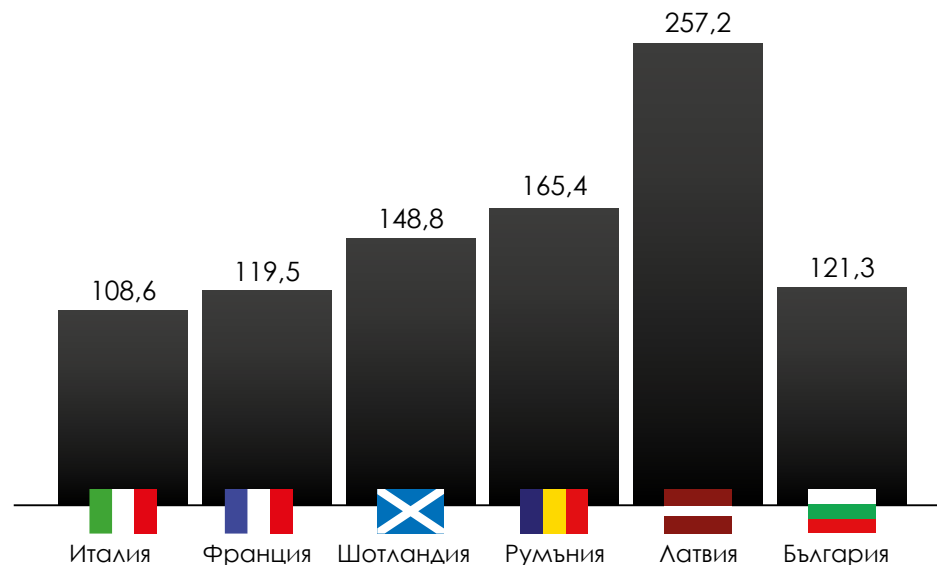
Докладът SPACEII описва броя на лицата с изпълнени наказания без лишаване от свобода, наказания с ограничено лишаване от свобода или мерки, контролирани от пробационните служби (или еквивалентни институции). Преобладаващи са алтернативите на лишаване от свобода, които са под формата на обществени санкции или мерки, изпълнявани от пробационните служби.

Фиг. 2 Брой на служителите, заети в прилагането на обществени санкции и пробационни присъди, към 31 декември 2013 г.

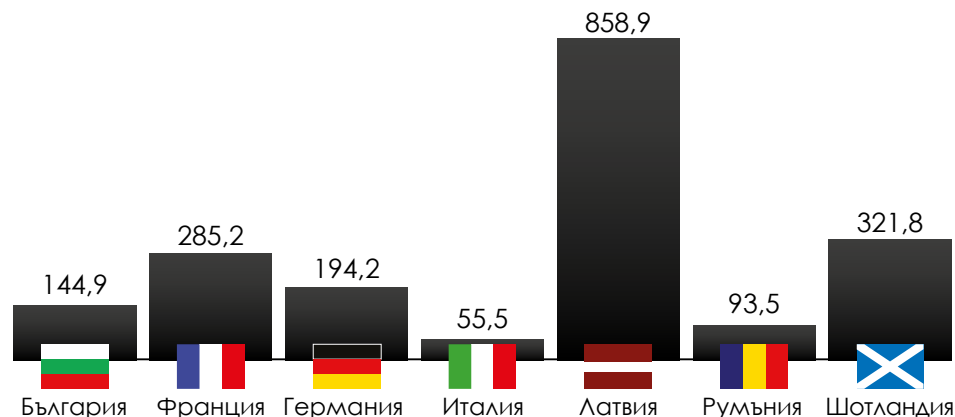
Фигура 2 показва, че в Германия и Франция броят на служителите в областта е по-голям от 150 000. Това показва, че Германия и Франция използват мярката „пробация“ или обществени санкции, като алтернатива на лишаване от свобода, много по-често от Италия, Румъния, Латвия, Шотландия и България. Данните сочат, че в тези страни пробацията се прилага доста по-рядко. В подкрепа на това твърдение, данните, свързани с лицата, осъдени на пробация, са сравнени с данните на затворниците, приравнени към 100 000 жители (Фиг. 3). Пример за това е, че в Латвия има малък брой на лица, заети в секторите за изпълнение на обществени санкции и мерките за пробация, но най-голям брой на лица, осъдени на затвор (Фигури 2 и 3).

Фиг. 3 Страни с повече от 100 затворници на 100 000 жители (най-високи проценти на популация в затворите)

Във Фиг. 4 се вижда, че Латвия има 858.9 лица на 100 000 жители под надзор или наблюдение от пробационните служби; общият брой на лицата, осъдени на пробация в тази страна, съгласно данните от Фиг. 2 е 17,383.

Фиг. 4 Общ брой на лицата под надзор или наблюдение от пробационните служби на 100 000 жители.

ЗАЩО?

Цел:

Общата цел на това Ръководство е да се осигурят достъпни доказателства и информация, основана на различни политики, за да се използва за намаляване броя на затворниците и превенция на повторно извършване на престъпление.

Специфични цели:

- 1: Да се осигури практическа и достъпна информация за алтернативите на лишаването от свобода в ясна политическа рамка;
- 2: Да се постигне по-добро разбиране на обещаващите и добри практики на алтернативи на лишаването от свобода в досъдебната и следсъдебната фаза;
- 3: Да се споделят европейските обещаващи и добри практики на алтернативи на лишаването от свобода в досъдебната и следсъдебната фаза;
- 4: Да се предоставят практични и достъпни алтернативи на лишаването от свобода, насочени към хората с психични проблеми, злоупотреба с различни вещества, за временно пребиваващи в страните ни (бежанци/чужденци), както и за майки с деца;
- 5: Да се разпространят европейските добри и обещаващи практики за алтернативите на лишаването от свобода в досъдебната и следсъдебна фази за практики и законодатели.

Целева група

Ръководството може да се използва като референтен документ, както и като част от цялостно обучение по темата. Насочено е към:

- Всички служители, работещи с осъдени лица, като например: полицаи, прокурори, съдии и пробационни специалисти;
- Представители на граждански и неправителствени организации, които работят със затворници;
- Други заинтересовани лица или работещи в областта на наказателното правосъдие и реформата на затворите, които се сблъскват с въпросите, на които настоящото Ръководство има за цел да отговори.

ЧАСТ ПЪРВА:

Съгласуван подход към алтернативите за лишаване от свобода

Целта на този първи раздел е да предостави доказателства, основани на направеното проучване, за необходимостта от алтернативи на лишаването от свобода. Ще се направи преглед на конвенциите и препоръките на ЕС във връзка с алтернативите на лишаването от свобода, общи стратегии за намаляване броя на затворниците, ключови фактори и основни принципи за ефективни или обещаващи обществени интервенции и значението на съгласувани социални и наказателно-правни политики.

1.1 Европейско законодателство: политическа рамка

В продължение на няколко десетилетия Европейският съюз въвежда редица стандарти, с цел поставяне на ограничения върху използването на мярката лишаване от свобода и насърчаване благосъстоянието на задържаните лица в държавите-членки. Това включва Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи (1950 г.)⁷, на Европейската конвенция за надзор на условно осъдени или условно освободени правонарушители (1964)⁸ и на Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (1987)⁹.

Тези конвенции са подсилени с препоръките на Съвета на Европа, като например Препоръка (92)16 за обществените санкции и мерки; Препоръка (99)22 относно пренаселеността на затворите; Препоръка (2000)22 за подобряване прилагането на европейските правила за обществените санкции и мерки¹⁰; Препоръка (2010)1 относно правилата на Съвета на Европа за пробацията¹¹. Те не са задължително приложими, но ясно очертават визията на Съвета на Европа относно използването на мярката „лишаване от свобода“ и условията в затворите. Към тези документи има препратки в съдебната практика на Европейския съд и са споменати Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (КПИ), който е публикувал Стандарти за третиране на лишените от свобода и е овластен да посещава местата за задържане във всички държави-членки.

7 Съвета на Европа: Европейска конвенция за правата на човека 1950. Достъпна на: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf; Използвана на 2.12. 2015 г.

8 Съвета на Европа: Европейска конвенция за надзор на Условно осъдени или Условно освободени правонарушители. Достъпна на: http://www.ejtn.eu/PageFiles/7682/A_1_5_Conditionally_Sentenced_Released_Offenders.pdf.

9 Съвета на Европа: Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание 1987. Достъпна на: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-convention.pdf>. Използвана на: 02.12.2015 г.

10 Съвета на Европа: Препоръка (2000)22 за подобряване на прилагането на европейските правила за обществените санкции и мерки. 29.11.200. Достъпна на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=388373&Site=CM>. Посетена на: 28.01.2016 г.

11 Съвета на Европа: Препоръка CM/Rec (2010) 1 относно правилата на Съвета на Европа за пробацията. Достъпна на: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813>. Посетена на 28.01.2016 г.

Чрез проблемите, които тези конвенции и препоръки се стремят да преодолеят, прилагайки се в една или друга степен в различните юрисдикции, се вижда ясна възможност за споделянето и разпространяването на добри и обещаващи практики за лишаване от свобода във всички държави-членки. Те също са подкрепени от редица неправителствени организации, участващи в наказателноправната реформа, като Асоциацията за предотвратяване на изтезанията, Международния център за изследвания в затворите, Амнести интернешънъл, Европейската конфедерация по пробация, Интернационална наказателна реформа и Лигата Хоуард за наказателна реформа. Най-влиятелните организации, изследващи пренаселеността на затворите и алтернативите на лишаването от свобода са: [а] Асоциацията за предотвратяване на изтезанията¹², Международният център за изследване на затворите¹³, [б] Амнести интернешънъл¹⁴, [в] Европейската конфедерация по пробация¹⁵, [г] Интернационална наказателна реформа¹⁶, Асоциация Антигона¹⁷ и [д] Лигата Хоуард за наказателна реформа¹⁸.

1.2 Какво работи за намаляване на повторното извършване на престъпление?

Съществуват смесени доказателства за сравнителната ефективност на затворите и обществените присъди. В изследванията може да има методически недостатъци като например, може оптимистично да предполагаг наличието на причинно-следствена връзка между дадена интервенция и промяна в поведението, когато това всъщност може да се дължи на друг фактор. От друга страна, може да се предположи, че една намеса е била неефективна при намаляване на рецидивизма, когато е взето предвид влиянието върху честотата и/или сериозността на нарушителя и свързаните с това рискови фактори. Може да се предполага, че някои интервенции са приложими за целевата група като цяло, а те всъщност да са доказали ефективността си само при специфични целеви групи или престъпления.

Въпреки това, към днешна дата няма проучване¹⁹, което да показва, че краткосрочните присъди лишаване от свобода са по-ефективни при превенцията в извършването на повторно престъпление, или че предлагат по-добро съотношение на качество и цена, отколкото обществените мерки за повечето правонарушители.

12 <http://www.apr.ch>

13 <http://www.prisonstudies.org>

14 <http://www.amnesty.org/en/>

15 <http://cep-probation.org>

16 <http://www.penalreform.org>

17 <http://www.assoziazioneantigone.it>

18 <http://www.howardleague.org>

19 СапоунаМ, БисетС, КонлонгА-М, МатюсБ. 2015. Какво работи за намаляване на брой извършени повторно престъпления: Обобщени доказателства. Правосъдни Аналитични служби към Шотландското правителство. Достъпно на: <http://www.gov.scot/Resource/0047/00476574.pdf>

Но това има само временен ефект, който нарушава съществуващите социални връзки на правонарушителя и отнема възможностите за тяхното укрепване и/или развитие. В допълнение има по-голяма вероятност от рецидив след освобождаването, което излиза много по-скъпо. За разлика от мярката „затвор“, обществените присъди, когато са изпълнявани стриктно и в съответствие с някои основни принципи, предполагат достигане на по-голяма ефективност.

Таблица 1

Основни принципи на ефективните обществени присъди

Основни принципи	Значение
Риск	Интервенциите трябва да бъдат продиктувани от естеството и нивото на риска от повторно извършване на правонарушение. Където рисковете са по-високи и/или включват потенциално причиняване на вреда, съответните мерки за надзор и мониторинг трябва също да се засилят.
Необходимост	Интервенциите трябва да са насочени към съответните криминогенни нужди. По-специално на отношението към престъпността, умения за решаване на проблеми, самостоятелност, просоциални мрежи, злоупотреба с различни вещества, ведно с помощ за преодоляване на практическите бариери.
Отзивчивост	Интервенциите трябва да бъдат подходящо индивидуализирани, за да отразят различните нива на интелигентност, стилове на общуване и емоционалност. Изисква работата на служителите с високо ниво на междуличностна чувствителност и информираност.
Взаимоотношения	Интервенциите трябва да включват почтителна и гъвкава работна връзка между наблюдаващия и наблюдавания. Наблюдаващият трябва да бъде съпричастен и разбира нуждите на наблюдавания.
Общност	Интервенциите са по-ефективни, когато се прилагат в съответствие с всеки един от принципите в общността, където наблюдаваните могат да запазят и развият важни социални връзки.
Интегритет	Интервенциите трябва да бъдат доставени в рамките на тези параметри и трябва да включват ясен, прозрачен и индикативен план за надзор. Планът трябва да включва малки, измерими, постижими, реалистични и добре планирани във времето цели.

1.3

Сложност

В рамките на тези параметри, с оглед на сложността, непредсказуемостта и променливостта на човешкото поведение, никоя намеса не може да

гарантира ефективност, нито от гледна точка на намаляване извършването на повторно престъпление или на наличието на положително въздействие върху рискове и нужди, през цялото време и с всички. Следователно същите условия и предположения са валидни за хора, излежавачи присъди в затвора. Въпреки това някои интервенции са се доказали като по-ефективни, максимално увеличавайки възможностите за промяна на поведението. Други пък са по-малко ефективни при някои целеви групи и/или когато се прилагат изолирано и поотделно. За трети липсват данни и проучвания. Таблица 2 предлага кратко обобщение на научните доказателства относно някои видове интервенции.

Таблица 2

Обобщение на научните доказателства относно някои видове интервенции.

Интервенция	Ефективна	Неефективна
Образование, обучение и заетост	Завършването на образование е от особена важност за младите хора, с доказано висока пряка зависимост между отпадането от училище, извършването на правонарушение и повторното извършване на престъпление. Заетостта от своя страна генерира доходи и социални връзки, които може да насърчат развитието на просоциална идентичност.	Образованието помага на хората да придобият квалификации, за да повишат възможностите си за заетост. Но, прилагайки се изолирано, тази интервенция е недостатъчно ефективна. Измежду заетите лица също има правонарушители. Други рискови фактори, като например злоупотребата с алкохол или възприемане на ползи от престъпление, може да са по-свързани.
Познавателна и поведенческа работа	Негативните модели на мислене и произлизащото от тях поведение подлежат на промяна, особено чрез практическа работа.	Някои хора, които са по устойчиви на промените, или имат умствено и/или друго увреждане, може да изискват директен и индивидуален подход.
Мотивационна програма	Интервенциите, които повишават нивото на мотивация, са по-обещаващи за намаляване на рецидивизма. Изграждането на силни страни и цели би спомогнало за насърчване на мотивацията.	Изисква се по-задълбочено проучване върху ефекта от подхода за изграждане на силни страни в индивида, включително степента на съотношение на рисковите фактори и пречките за тяхното преодоляване.

Третиране при злоупотреба с вещества	Програмите за третиране на зависимите лица имат общо позитивно въздействие при намаляване на рецидивизма и са достатъчно финансово изгодни за обществото.	Трябва да се отбележи, че престъпленията, извършени след злоупотреба с алкохол, често включват физическо насилие и в основата им са друг тип характеристики.
Просоциални аспекти приятели/ семейство	Силните социални връзки могат да подпомогнат отключването или поддържането на отказ за извършване на престъпление в личността. И обратното, липсата на добри социални контакти предразполага личността към извършване на престъпление.	Някои хора са преживявали само анти-социални контакти, без подкрепа в семейството и/или нездрав лични отношения. В тази сфера алтернативните решения са ограничени.
Психично здраве лечение/подкрепа	Правонарушителите често имат психични проблеми от различно естество, те могат да изиграят ролята на бариери при развитието на социални умения, както и да бъдат предпоставка за злоупотреба с наркотични вещества.	За депресия, фобии и безпокойство не са намерени доказателства, които да ги свързват пряко с рецидивизма. Обикновено това се асоциира с личностни разстройства.
Мониторинг. Електронен мониторинг	Може да се свърже с алтернативите на лишаване от свобода като първа мярка, осигурявайки мониторинг и/или забраняваща достъп до специфични места и/или хора. Свързва се също с по-ранното освобождаване на затворници, за които е преценено, че е малко вероятно да извършат повторно престъпление.	Контролът и санкциите в най-общи линии могат да бъдат ефективни, но само когато са комбинирани с индивидуална подкрепа и прилагани последователно.
Общественополезен труд	Задачи, които подпомагат благосъстоянието на другите в общността и включват контакти с тях, са доказано едни от най-ефективните интервенции.	Общата работа в полза на обществото, която не включва работа със силните страни на индивида и не кореспондира с неговите интереси, вероятно няма да допринесе за промяна в поведението му.

Трябва да се подчертае, че въпреки проблемите с образованието, безработицата, злоупотребата с алкохол или други наркотични вещества и психичното здраве, те не могат да имат пряко въздействие върху рецидивизма, но играят ролята на бариери за факторите, които оказват положително влияние. За намаляване на престъпността, благосъстоянието на хората, спазването принципите на правата на човека, криминогенните и некриминогенните рискове и нужди трябва да бъдат разгледани от гледна точка на безопасността на общността, насърчаването на активното участие в обществото и подобряване на общественото здраве.

1.4 Оценки

От това следва, че ясните оценки идват от задълбочено разбиране за принципите на ефективната практика, което дава отправна точка за ефективни интервенции при правонарушителите. Разработени са редица "актюерски" и "динамични" инструменти за оценка, които се фокусират върху общия риск от рецидив, а също и риска от извършване на определени престъпления. Първият тип инструмент насочва вниманието върху статични или непроменяеми рискови фактори като възраст, пол и брой на предишни присъди, за да даде първоначална представа за риска. Динамичният инструмент оценява фактори, които са податливи на промените, като например поведението на правонарушителя, мотивацията му за промяна, наличие на злоупотреба с различни вещества и заетостта.

В допълнение към рисковите фактори, в оценката трябва да се включат силните и защитни фактори, като например ниво на прозрение, мотивация, партньорска/ семейна подкрепа, участие в или капацитет за включване в образование, обучение, заетост или наличие на дом. Взаимната връзка и баланс на тези фактори трябва да дават информация за модела, естеството, сериозността и вероятността от извършване на повторно престъпление. Това, от своя страна, би трябвало да доведе до морално оправдаеми интервенции, които са продиктувани от задълбочен анализ на всички налични доказателства. Въпросите за защита на населението, в степента, в която всеки идентифициран риск от вреда в общността може да бъде предотвратен, както и необходимостта от извършването на каквито и да било забрани и/или мониторинг, също трябва да бъдат взети предвид.

По-разширените оценки са съсредоточени в приоритетни области за интервенция и обстоятелствата, при които е по-вероятно да се извърши престъпление. Прилагането им ще допринесе в голяма степен за развитието на фокусирани интервенции, които ще следят високорискови ситуации и отключващите ги фактори. Такъв вид интервенция може да включва стратегия за превенция на рецидивизма, планиране на случаи и извънредни ситуации. Например замяната на „пиенето на алкохол с приятели“ с друга дейност. Имайки предвид средствата, необходими за извършването на тези оценки и планирането и работата по случаи, е по-вероятно да се използват за хора, за които е установен риск от извършване на правонарушение, но общите

принципи са приложими за всички. Трябва да се отбележи, че оценките няма как напълно да предскажат поведение, а понякога могат да бъдат ограничени от липсата на достатъчно информация.

От това следва също, че предвид множеството въпроси, които могат да бъдат идентифицирани в оценките на различните хора, са необходими редица ресурси от различно законово установени институции и агенции. Правонарушителите трябва да се възползват своевременно от тези ресурси и те да им бъдат доставени по последователен начин, в опит да се максимизира или поддържа нивото на тяхната мотивация, ангажираност, капацитет за промяна, предприетите мерки за това, положителни резултати, самостоятелност и самоидентифицирането им като некриминално проявени. В този контекст институциите за социални и здравни грижи и органите на наказателното правосъдие трябва да работят в мрежа, за да се осигурят последователни подходи, които да помогнат за насърчаване на техните споделени цели.

1.5 Ограничения в подходите за рецидивизма и лишаването от свобода

В държавите, в чиито законови рамки присъстват алтернативи за лишаване от свобода, но без по-широки промени в социалната и наказателноправната политика, и които се прилагат, без да се взимат предвид съществуващите или възникващите последици от промяната в дизайна на основните обществени санкции и/или общи наказателни правомощия, са се провалили в намаляване използването на мярката „лишаване от свобода“. Наистина през последното десетилетие е постигнато значително развитие в достъпността и съдържанието на обществените присъди в редица страни от ЕС, включително ограничения върху краткосрочните присъди „лишаване от свобода“. В използването на мярката „задържане“ се е увеличило или варира. Изглежда вероятно, че това е комбиниран резултат от редица фактори, като например:

- Липсата на базирани на доказателства стратегии за превенция на престъпността, които имат за цел да се отговори на основните причини на социалната и обкръжаваща среда на правонарушителя; за да възпре правонарушител чрез осигуряването на осезаеми ползи е невъзможно поради разходите за това; и да се намалят факторите на средата, предразполагащи към извършване на престъпление²⁰. По-специално, следвайки ранната проява на първите рискови фактори, някои групи стават отговорни за предумишлено извършени престъпления, най-често включващи злоупотреба с наркотици.
- Продължаващото преследване на лица в рамките на наказателно-правната система, без базирани на доказателства интервенции във всички етапи, постепенно намалява възможностите им за нормален живот, тъй като те рецидивират и засядат в системата. Тези хора е вероятно да продължат да бъдат част от онези групи, които са отговорни за предумишлено извършени престъпления, най-често включващи злоупотреба с наркотици, като така попълват популацията

²⁰ Правителството на Шотландия, Какво работи за намаляване на престъпността, 2015: Достъпен на: <http://www.gov.scot/Publications/2014/10/2518>. Използван на: 14.12.2015 г.

в затворите.

- Въвеждането на по-строги наказателни политики, включително по-строги закони за наказание и изисквания за прилагане на обществени присъди. Това може да включва машинални присъди за лишаване от свобода и/или задължителна продължителност на присъди за някои видове, и/или честота на нарушенията, като умишлено причиняване на физически наранявания и чести влизания с взлом с цел кражба. Тя също може да доведе до повече нарушения за неспазване на дадена алтернативна присъда, в резултат на което лицето да се върне в съда за повторно осъждане, включително на лишаване от свобода.

Презумпцията на краткосрочните присъди, ведно със съдебните разпореждания, са мерки, които се използват, когато няма друг начин за справяне с лицето. Или вместо налагане на краткосрочни присъди, се налагат такива за по-дълги периоди от време. Този феномен на „пъляща присъда“ е установен в някои страни, където законодателството се стреми да намали използването на задържането под арест.²¹

- Възможността за разширяване на освобождаването „под гаранция“ в един ранен етап на процеса, осигуряващи алтернативи на задържането под стража за хора, които не са били осъждани до този момент и не са били лишавани от свобода. Поставяйки тези правонарушители под същите строги правила, само би ги добавило към общите числа в затворите.
- Възможността за разширяване на условното освобождаване от затвора чрез налагане на по-тежки мерки за надзор, чрез което предсрочното освобождаване включва спазването на строги условия в общността. Когато лицето не отговори и/или не е в състояние да отговори на тези условия, то отново ще попадне в затвора.
- Въвеждането на политики, които се основават на погрешна представа, че затворът работи или има за цел например да бъде едновременно „безкомпромисен с престъпността“ и „безкомпромисен с причините, които водят до престъпност“. Независимо от наличието на алтернативи на лишаването от свобода, присъствието на такова възприемане генерира по-наказателна, или нехаеща за рисковете култура в съдебното производство, която подкопава опитите да се намали използването на лишаването от свобода, особено когато възможностите за повече наказателни подходи продължават да съществуват или са нововъведени в същото време.

Тези ограничения подчертават важността за постигане на разбиране причините за престъпността и необходимостта от политически диалог за ефективни превантивни и целенасочени подходи; за последователно въвеждане на съгласувани, основани на доказателства, социално и наказателноправни политики; за повишаване степента на осъзване относно временния и ограничено ефикасен резултат, който краткосрочните присъди имат; да се приемат прогресивно намаляващите, макар и все още значими, възможности на наказателноправната система сама да се справи с намаляването на рецидивизма и лишаването от свобода. За да бъде тя наистина ефективна, това изисква напълно интегриран подход.

²¹ Тата Ц. Борбата за реформа в съдебното производство, препратка към А. Ашлърт и Д. Робъртс, Насоки в съдебното производство, Университет Оксфорд, Издание 2013 г.

1.6

Често задавани въпроси и основани на доказателства отговори.

1.6

1 Въпрос: Какви са основните принципи, касаещи алтернативите за лишаване от свобода на Европейско ниво?

Съществуващите документи за намаляване на лишаването от свобода и предотвратяване на пренаселеността на затворите се отнасят до няколко възможни подхода, които най-общо могат да бъдат определени като "входни и изходни стратегии". Входните стратегии имат за цел да се ограничи броят на хората, изпратени в затвора и съответства на изявление на Комитета на министрите към Съвета на Европа, че "лишаването от свобода следва да се разглежда като санкция или крайна мярка и следователно трябва да бъде прилагана, само когато сериозността на нарушението изключва всяка друга санкция или мярка и/или счита за недостатъчна"²². Примери за този подход включват:

- Декриминализиране на определен тип престъпления;
- Навременна превенция на престъпността;
- Промяна в политиките в досъдебната фаза;
- Поставяне на ограничения в наказателните правомощия;
- Използване на базирани на обществото алтернативи на задържането.

Изходните стратегии имат за цел да намалят броя на затворниците, което е пряко свързано с пренаселеността в затворите чрез намаляване на продължителността на присъдите. След освобождаването може да се предвиди вид текущ мониторинг и надзор в общността, но хората могат също така да бъдат освободени без последващи изисквания, но с осигурен доброволен достъп до подкрепа. Примерите включват мониторинг при условно освобождаване, електронен мониторинг, домашен арест, полуотворен тип лишаване от свобода, освобождаване по образователни причини, затворнически обществени, доброволни програми за презаселване и други видове постепенен преход обратно в обществото.

1.6

2 Въпрос: Какви са доказателствата, че алтернативните мерки за лишаване от свобода са ефективни?

Затворът има четири основни функции, които се считат за цели при задържането. Тези функции са:

- Да защитава обществото;
- Да наказва извършителите;
- Да действа като спиратка;

²² Препоръка (99) 22 от Комитета от министри на страните членки, относно пренаселеността в затворите concerningprison. Адаптирана от Комитета на министрите на 30.12.1999 г.

- Да реабилитира.

Повечето от гореизброените функции може би са постигнати, използвайки творчески градивни определения. Ако основната цел е да се намали рецидивизмът, няма доказателства, че лишаването от свобода прави това по-ефективно, отколкото алтернативите, базирани в общността. Изследвания върху сравнителното въздействие на различни форми на наказание на рецидивизма предполагат, че задържането увеличава трудностите, които правонарушителите изпитват в опитите си да се приспособят към живота на свобода. Доказателства от данни на ООН показват, че лишаването от свобода допринася за повишаване на риска от извършване на повторно престъпление, а не го намалява.²³

1.6

3 Въпрос: Трябва ли да се фокусираме върху специфични групи?

Несвързаните с лишаване от свобода мерки, по-скоро не са насочени към специфични групи, но се използват в широк спектър от престъпления и отговорят на специфичните нужди на нарушителите. Изследванията, в рамките на проекта "Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа" показва, че обхватът и броят на наличните алтернативи на лишаването от свобода на национално ниво е зависим от:

- Законовата и съдебната система;
- Човекът, който взема решението в рамките на наказателноправната система;
- Процедурите за обжалване и възможностите, които дават;
- Политическия дебат, свързан с алтернативите на лишаването от свобода на национално ниво²⁴.

Ето защо, когато се обмислят алтернативи на лишаването от свобода, в допълнение е важно да се анализира националната ситуация, като например ролята на гражданското общество в рамките на държавата-членка, участието на държавата в прилагането на алтернативи на лишаването от свобода и на взаимодействието между държавни и неправителствени организации (НПО).

1.6

4 Въпрос: Алтернативите на лишаване от свобода по-лесни ли са за прилагане от задържането?

Програмите в общността могат да се окажат по-голямо предизвикателство,

²³ Дирекция Наркотици и престъпления на ООН, Наръчник за основните принципи и обещаващи практики при алтернативите на лишаване от свобода, Ню Йорк, 2007. Достъпен на: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf. Използван на: 19.01.2016 г.

²⁴ "Намаляване на броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа", Сравнителни и заключителни бележки от дълбочинни интервюта, проведени от експертите на национално ниво, Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/final_research_conclusions_3.pdf. Последно използван: 20.01.2016 г.

отколкото присъдата „затвор“. Приравняването на наказанието и затвора е често срещано и масово убеждение. Общественото мнение например може да бъде, че затворът е най-подходящата мярка за правонарушителите; може да се създава впечатлението, че прилагането на тази мярка е безопасно за обществото; счита че, бидейки правонарушителят в затвора, ще се намали нивото на престъпността, въпреки че вероятността от повторно извършване на престъпление ще остане висока²⁵. Много от тези схващания са подхранвани от съдържанието на статии във вестници, медии и социални мрежи. Съществува необходимост обществото да приеме, че затворът не може да повлияе на рецидивизма, а в някои случаи обществените санкции и/или изпитателни мерки също не могат да намалят процента на повторното извършване на престъпление, но може да окажат положително влияние върху честотата и/или тежестта на рецидивизма и свързаните с това рискови фактори, както и да елиминират стереотипните възгледи и недоразумения, отнасящи се към алтернативите на лишаването от свобода.

1.6

5 Въпрос: Кои са заинтересованите страни?

Заинтересованите страни не са само обвиняемите (досъдебна фаза) и осъдените (следсъдебна фаза), но също така представителите на правосъдната система и НПО.

1. Представители на правосъдната система включват:

- Полицията, която разследва и/или отговаря за надзора;
- Прокурор и/или друго длъжностно лице, занимаващо се с наказателното дело, който може да предложи алтернатива на лишаване от свобода в съда;
- Съдът, който може да вземе решение за алтернатива на затвора;
- Пробационните служби, които мониторират спуснатите от съда пробационни или обществени мерки;
- Социални служби, психолози, доброволци, обучители, които си сътрудничат в работата в затворите, съдилищата, държавни обекти и частни институции.

2. Външните заинтересовани страни включват:

- Граждански организации като НПО-та, които управляват услуги, свързани с алтернативите на лишаване от свобода и са в състояние да повлияят на политиките в тази насока;
- Обществени групи, граждани и изследователи, чиято работа може да предостави информация на политиките в тази насока.

²⁵ Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа", Сравнителни и заключителни бележки от дълбочинни интервюта, проведени от експертите на национално ниво. Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/final_research_conclusions_3.pdf. Използвани на: 20.01.2016 г.

1.6

6 Въпрос: Защо да се насърчават алтернативите на лишаване от свобода?

Основната причина за насърчаване на алтернативи на лишаването от свобода е, че този подход има потенциалът да даде възможност на правонарушителя да се промени, да бъде социално включен и да се превърне в активен член на обществото - в полза на обществото.

Допълнителните причини за използването на алтернативи за лишаването от свобода включват:

1. Да насърчат:

- Човешкото достойнство и човешките права;
- Самостоятелност на индивида и реинтеграция в обществото;
- Предоставяне на възможност за развитието на лични умения и ресурси;
- Поддържането на социални и обществени контакти, за да запази правонарушителят своето семейство, работа, среда и дом;
- Самоефикасност, която да позволи на индивида да осигури семейството си и да допринесе за доходите в домакинството;
- Способността да използва всички възможности, за да остане мотивиран и включен в обществото;
- Възможности да се реваншира на обществото чрез програми за безвъзмезден труд в общността.

2. Да намалят:

- Социалните разходи за задържане;
- Потенциалното негативно въздействие от лишаването от свобода;
- Пренаселеността в затворите;
- Финансови разходи: Проучване в Холандия доказва, че разходите за пробационни и обществени мерки са 5 до 8 % от общите разходи за изпълнение на мярката лишаване от свобода²⁶
- Рецидивизмът: Дори с липсата на редовно събирани данни тук, има нарастващо доказателство, което показва ефективността на мерките без лишаване от свобода по отношение на извършването на повторно престъпление, намаляващата честота и/или сериозността на самото престъпление и рисковите фактори, свързани с него. В Италия например лицата с пробационни и други подобни присъди са поне с три пъти по-малък риск да извършат повторно престъпление (19%), отколкото лицата, задържани в затворите (69%)²⁷.

²⁶ Де ВосХ., ГилбъртЕ. Намаляване броя на затворниците: Преглед на правна и политическа рамка за алтернативите на лишаването от свобода на европейско ниво, Католическият университет в Левен, Белгия, 2014. Достъпен на: <http://ej.uz/wbnh> (последно използван: 13.10.2015 г.).

²⁷ Италиански административен отдел на Затвора, 2012.

1.6

7 Въпрос: Какви елементи са необходими, за да осигурят работата и ефективността на алтернативите за лишаване от свобода?

Елемент	Обяснение
Курс на рехабилитация	Резултатите от тази изследователска програма показват, че хората в затвора или хора с присъди са в състояние да се възползват от рехабилитационни и образователни програми, които да им помогнат да получат умения за живот и работа, за да могат да бъдат реинтегрирани и включени в обществото.
Индивидуален, отзивчив и гъвкав подход	Изследването на терен, проведено в рамките на този проект, е показало, че присъдата трябва да бъде съобразена с характеристиките, нуждите и рисковете, свързани с обвиняемия и/или осъденото лице ²⁸ . Изборът на подходяща алтернатива на лишаването от свобода трябва да бъде индивидуализиран, за да отрази различните нива на интелигентност, стилове на общуване и емоционалност и да насърчи потенциалните положителни ефекти върху индивида. За да се постигне това, е необходимо познаване на личността и мотивацията за участие. Следователно подходът трябва да е гъвкав, за да посрещне нуждите. Изискването за служителите в сферата, да имат разширени нива на чувствителност и информираност, е от съществено значение.
Обучен и квалифициран персонал	От съществено значение е правонарушителят и отговарящият за него служител - супервайзър ²⁹ да си вярват един на друг. Тази работна връзка трябва да бъде основана на активно слушане, съпричастност и разбиране нуждите на правонарушителя.
Включване в обществото	Обществото, представено от граждански организации, осигурява важни ресурси чрез високомотивирани доброволци и професионалисти, давайки алтернативни опции при осъждане. Прекарват време с правонарушителя и заедно намират отговори на техните нужди. Всички тези опции разширяват обхвата и усилията на наказателноправната система.

28 „Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа” Дейност 2: Дълбочинен анализ на добри практики при алтернативите на задържане по страни, Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf : Използван на: 19.01.2016 г.

29 Супервайзър е лицето, което отговаря за наблюдението по подхода.

1.6

8 Въпрос: Какви са пречките в изпълнението на алтернативни мерки за лишаване от свобода?

1. Алтернативите на лишаването от свобода могат да бъдат трудни за изпълнение поради пречки, свързани с липсата на политическо желание; необходимостта от подходящо законодателство в рамките на една държава-членка; възможността за разминаване между практика и политика;
2. Пречките на регионално ниво може да се изразяват във финансови и/или логистични съображения; съпротивления на национално и регионално ниво в разпределянето на адекватно финансиране за изпълнение на алтернативи на лишаването от свобода;
3. На местно ниво липса на финанси, време и човешки ресурси, в рамките на институциите, организациите и системите за социално подпомагане;
4. Недостатъчното обществено разбиране за ефективността на алтернативите на лишаването от свобода, ведно с липсата на редовни оценки за тяхното въздействие. Обществата може да имат конкретна нагласа за по-тежки наказания при правонарушителят и да опонират на алтернативите на лишаване от свобода. Проучване показва, че обществата са по-негативно настроени към конкретно престъпление и последващото го наказание, но нагласите стават по-позитивни, когато се дава повече информация по проблема³⁰;
5. Както бе споменато по-рано (раздел 1.64), медиите могат да допринесат за неблагоприятен образ на алтернативите на лишаването от свобода. Това е и причината те да имат важна роля за информиране на обществеността и да съдействат за промяна на социалните нагласи по отношение на алтернативите на лишаването от свобода³¹. Необходимо е медиите да бъдат внимателно информирани за цялостната ефективност на алтернативите на лишаване от свобода, за да разберат напълно комплексния характер на проблема;
6. Страховете, че системата на алтернативни мерки на лишаването от свобода ще доведат до деинституционализация на затворите.

30 Дирекция „Наркотици и престъпления“ ООН, Наръчник на основни принципи и обещаващи практики в областта на алтернативи на лишаването от свобода, Ню Йорк, 2007, Достъпен на: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf. Използван на: 19.01.2016 г.

31 Дирекция „Наркотици и престъпления“ ООН, Наръчник на основни принципи и обещаващи практики в областта на алтернативи на лишаването от свобода, Ню Йорк, 2007, стр. 78, Достъпен на: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf. Използван на: 19.01.2016 г.

ЧАСТ ВТОРА:
Поуки от добрите и обещаващи
европейски практики за алтернативи
на лишаване от свобода

В съответствие с изследването „какво работи“, подборът на добри и обещаващи практики за алтернативи на лишаването от свобода се основава на набор от критерии, договорени в партньорство с организациите от страните-членки³², които са следните:

- Базирани в общността;
- Съответстващи на сериозността на престъплението;
- Продиктувани от нивото на риска;
- Съобразени с индивидуалните нужди на правонарушителя;
- Включващи отворен, интерактивен и уважаващ подход;
- Включващи мониторинг и преглед на участника;
- Гъвкави към напредъка на участника, чрез непрестанно развитие на програмата;
- Насърчаване на промяна в поведението, чрез включване на елемент социални умения за постигане на реабилитация;
- Базирани на доказателства за успех.

2.1

Примери за обещаващи и добри практики при алтернативите на лишаване от свобода в досъдебна и следсъдебна фаза.

Избраните мерки включват много агенции, холистичен подход; участието на семейства и/или други значими хора за насърчаване на рехабилитация; и/или скрининг на хората, за които е установен висок риск от правонарушение, или на механизмите за прилагане на изискванията относно потенциалното връщане на правонарушителя в затвора, при появата на риск да стане неуправляем в общността. Примерите са избрани от различни етапи от системата на наказателното правосъдие, включително отклоняване от съдебно производство, алтернативи на заповеди за задържане и преселването от затвора в общността³³.

³² „Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа“ Доклад от изследване работата по случаи/казуси, Достъпен на: http://www.reducing-prison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf. Използван на: 28.12.2015 г.

³³ Практики от България, Франция, Румъния и Латвия са включени в това Ръководство, тъй като проучването показва, че в тези страни са налични само юридически документи, а не конкретни практики.

2.1.1

Ранна интервенция – Проект Устойчив нарушител³⁴, ВБ: Шотландия:

Шотландските полицейски служби, заедно със Службите по зависимости, са разработили ранна интервенция (отклоняване), която да служи за хора със зависимости. Целта е била “създаване на съвместно партньорство, което да работи за подобряване на здравното и социално състояние на правонарушители с наркотични и алкохолни зависимости и техните общества.”³⁵ Съдържанието на услугата осигурява подкрепа за реабилитация от зависимостите, помощ в намирането на подслон, обучение и/или образование при установена необходимост.

- Участниците се идентифицират от полицията, посредством списъци с потенциални кандидати. Списъците се изготвят на база на следните основни индикатори: над 16-годишна възраст; устойчиви правонарушители; престъпления с цел удовлетворяване на зависимост; социално слаби, живеещи в зони под прага на бедността.
- С участника се установява контакт по местоживееене и му се разясняват целите на програмата. Прави се оценка на мотивацията и включване. Уговоря се последваща среща, за да провокира активност на потенциалния участник една седмица след първоначалния контакт.
- Програмата се състои от съгласуван план за грижи със специфични роли относно работата с пристрастените и бездомните. Това предполага фокусиран подход от много агенции, включващ всички необходими служители. Планът е гъвкав и съобразен с нуждите на участника.
- Планът се мониторира и преглежда на 6-седмична база и включва оценка на риска и обвързване.
- Продължаващата оценка на програмата показва съществено намаляване на присъдите, докладваните престъпления и времето, прекарано в затвора.

Детайли на програмата могат да бъдат намерени на:

<https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9640&p=0>
и <https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=3297&p=0>

³⁴ Тази практика не е включена в Доклада от изследвани случаи/казуси, тъй като е предложена от външен експерт в един по-късен етап.

³⁵ Смит ВМ. Проект Устойчив правонарушител: Оценка на пилотен проект Ноември 2006-Март 2008. Достъпен на: <https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9640&p=0>. Използван на: 14.12.2015 г.

2.1.2

Отклоняване – Общност Триаг; НЗС Грейтър Гласгол и Клайд Кризис мобилна психиатрична помощ ОПС³⁶, Великобритания: Шотландия

Шотландските полицейски служби, заедно с Националната здравна служба Грейтър Гласгол и Клайд, са създали Общност Триаг (ОТ) за ранна интервенция (отклоняване) при хора с психични проблеми³⁷. Целта на ОТ е "да се извърши навременна интервенция от професионалисти в сферата на психичното здраве, когато е необходимо (публичен психиатър)", което да намали необходимостта от ограничен живот при тази специфична целева група в полицията или болницата.

- Полицията и НЗС предоставят достъпни и подходящи интервенции за: "намаляване броя на наказанията... затвор; подобряване на резултатите за тези, които са задържани и за тези, които са реабилитирани в общността; по-добро партньорство между Полиция и Здравни служби, подобрен достъп до ефективни услуги за психично здраве, включително проследяване на трудните случаи, което намалява разходите на полицейската, здравната и наказателноправната системи"²¹.
- ОТ е насочена към хора "към които няма непосредствена опасност или заплахата за живота"²¹. Мобилната психиатрична помощ работи между 20:00-09:00 часа през уикенди и празници. Полицейските служители, които усетят, че човек е обезпокоен или проявява признаци на влошено психично здраве, попълват анкета от 6 въпроса по случая: 1. Местоположение на човека?; 2. Консултацията по телефона ли е проведена?; 3. Проведена ли е „лице в лице“ оценка на психичното здраве?; 4. Какъв е резултатът? [а] Добър резултат, без последващи действия, [б] Задържан и отведен на безопасно място, [в] Служител на службите за психично здраве се е обадил и организиран отиването на човека на безопасно място?; 5. Бил ли е арестуван преди?; 6. За какъв период от време?
- Оценката показва, че от 234 изолирани случаи, всички лица са оценени. 230 от лицата са с добър резултат и за тях не се налагат по-нататъшни действия. Психиатрите са оценили седем други случая. От оставащите шест човека четири са прибрали в полицейския арест, а по отношение на последните двама "са взети мерки на местопрестъплението и са докладвани на прокурор"²¹. Това представлява само 2.6% от общия брой.

³⁶ Тази практика не е включена в Доклада от изследвани случаи/казуси, тъй като е предложена от външен експерт в един по-късен етап.

³⁷ Общност Триаг; НЗС Грейтър Гласгол и Клайд Кризис мобилна психиатрична помощ ОПС (обществена психиатрична сестра: ОПСи) 2015, Достъпен на: <http://www.scotland.police.uk/whats-happening/news/2015/september/mental-health-pilot-project-results-outstanding>. Използван на: 13.12.2015 г.

2.1.3

Следсъдебна фаза – Програма СЕС, Италия

Програма за образование в общността на затворниците (СЕС), въведена от Асоциация «Папа Джовани XXIII», фокусирана върху правонарушителя и престъплението, включително причините за извършване и мотивация за промяна. СЕС е съобразена с тежестта на престъплението, нивото на риска и конкретните психосоциални и образователни потребности на индивида. Тя е отворена за всички, независимо от културна, национална или религиозна принадлежност. Основна роля в програмата имат обучени доброволци, които работят с външни агенции/институции. Доброволците са обучени на мотивация, консултиране, насърчаване на самостоятелни умения и оценка на напредъка на участниците. Те работят съвместно с психолози, бизнес предприятия и външни агенции, за да насърчат и да дадат възможност за рехабилитация на нарушителя. Програмата е разделена на три фази, които са гъвкави, в съответствие с тежестта на извършеното престъпление и нивото на риск. Ако е установен напредък през фазите, на база на италианското законодателство се позволява намаляване продължителността на присъдата. Ако участниците нямат напредък, се връщат до по-ранни фази, или в зависимост от нивото на сериозност на риска се връщат в затвора. Същност на трите фази:

Фаза 1: Участниците, допуснати до програмата, подписват договор, в който заявяват, че приемат да бъдат част от СЕС, разбират целите ѝ и отговорностите си по време на програмата. В тази първа фаза основната дейност е терапия с образователни елементи. Участниците се задължават да извършват неплатена работа/труд, който символизира обезщетение за ефекта на престъплението върху жертвите им. По време на Фаза 1 участниците имат групов и индивидуална сесия с психолог, която цели да задълбочат своето разбиране и формиране на ценности, свързани с човешките права и законовите норми. Участниците се фокусират и рефлектират върху техните преживявания и с помощта на доброволци продължават напред в програмата, за да установят ново начало, да се справят с гнева и чувството на безсилие, и да се стигне до оценка на възможностите им да се контролират. Контактите с външната среда, включително семейни посещения, са минимални, за да позволят на участника да рефлектира върху предишния си опит и да се насърчи промяната в поведението му.

Фаза 2: Тази фаза е насочена към насърчаване на заетостта, не само като творческа и терапевтична интервенция, но също така да се даде възможност за реална реализация на пазара на труда, чрез адаптирането на подходящо обучение и професионални дейности. За участниците са осигурени стажове във фирми/предприятия, зачестяват семейните посещения и е установено време за среща и взаимодействие с жертвата(ите) на техните престъпления, за да размислят върху постъпката си. През тази фаза определеният доброволец или ключов служител им осигурява непрестанна подкрепа.

Фаза 3: В тази последна фаза им се осигурява свободен достъп до пазара на труда, а контактите със семейството са нормализирани. Този етап се характеризира с доверителната връзка между доброволца и участника. Подкрепата на доброволца по това време е критична, реализират се по-малко на брой, но по-интензивни образователни интервенции.

За повече информация: <http://www.apg23.org/en/prisons/>

2.1.4

Презаселване - Избягване на затвора чрез социално включване, Германия

Германската мрежа "Предотвратяване на престъпността чрез социално включване" (HSI) е основана през 2002 година от 10 различни партньори. В ръководните принципи е записано, че мрежата се състои от доброволни услуги за бившия правонарушител. HSI работи за социална и професионална интеграция на бивши затворници и хора с висок риск за задържане. Мрежата цели да насърчи хората, да им покаже силните им страни и работейки заедно с тях, да определи реалистични цели за постигане. HSI гарантира качеството чрез професионални стандарти, текущ одит и оценка¹⁴. Финансирането на мрежата се осигурява от Европейският социален фонд (ЕСФ), Министерство на правосъдието - Бранденбург и германски общини.

- Целта е "да се предоставят кариерни стимули за социална интеграция на затворници, бивши затворници, административно глобени правонарушители, които извършват общественополезен труд, за да се избегне лишаване от свобода, както и курсове за професионално развитие, ориентирани към обучение на младите и подрастващите рецидивисти"³⁸.
- HSI е модел за работа в мрежа, изграждане на капацитет на общността, основана на партньорство и интервенция. Тя работи с редица правителствени и неправителствени организации, центрове за професионално обучение и служби за услуги на бивши правонарушители, за да насърчи социалната и професионалната интеграция на бивши затворници, чиято оценка е показала висок риск от извършване на престъпление в бъдеще.
- Мрежата има специфичен комуникационен план, който е достъпен на интернет страницата HSI³⁹. Съдържа списък на партньорите в мрежата, както и специфични лица за контакт.
- Мрежата е структурирана в три проектни области:

³⁸ Предотвратяване на адхезията чрез социално включване | 2015. Достъпен на: <http://www.masgf.brandenburg.de/cms/detail.php/detail.php?gsid=bb1.c.185338.de>. Използван на 13.12.2015 г..

³⁹ Предотвратяване на адхезията чрез социално включване, 2015. Достъпен на: http://www.ilb.de/de/arbeitsfoerderung/aktive_arbeit_programme/haftvermeidung_durch_soziale_integrations/index.html. Използван: 13.12.2015 г.

1. Контактни и Консултативни центрове; Целта е да се подкрепи ресоциализацията на затворници в или извън затворите. Едната дейност е консултиране близките на осъдените. Цели да: [1] подпомогне справянето с проблемите на близките на осъдения; [2] предостави емоционално облекчение за близките и [3] запази, възстанови или да се установи стабилна връзка между близките на осъдения и самия него, за да се сведат до минимум последствията от разделянето.
 2. Работа вместо наказание;
 3. Амбулаторни, социални услуги и кариерно ориентиране.
- В рамките на различните проектни области и работейки в партньорство със "затворници, бивши затворници, административно глобени правонарушители, млади и подрастващи рецидивисти", HSI им позволява да научат своите силни страни, да идентифицират реалистични цели и да разработят план за действие, относно бъдещия им живот. Това включва:
 - Личностно развитие;
 - Подобряване възможностите за заетост;
 - Интеграция в образователната сфера и пазара на труда;
 - Превенция на рецидивизма.

2.1.5

Възстановително правосъдие – Проект „Възстановителни мерки“, Италия

„Възстановителни мерки“ е въведен от Асоциация „Либра Онлус“, Италия и цели да разпространи знания за възстановителното правосъдие, за да се повиши осведомеността и да насърчи постигането на отговорност и възстановителни дейности. Тази програма насърчава използването на интервенционните модели за поправяне на вредните последици от престъпления. Тя помага на хората да се доразвият и да рефлектират върху внезапните фактори и извършеното престъпление, така че те да могат да осъзнаят отговорността си и необходимостта от възстановяване на вредите (поправяне и възстановяване в обществото). Програмата е отворена за всички, които изпълняват обществени присъди, намират се под съдебни заповеди, домашен арест или пробация, в района на Мантова и Кремена. Съдържа 3 части:

Част 1: курс на задължително образование

Среща 1: Покрива темите за рефлектиране на теориите на наказанието и различните модели на правосъдие. Участниците са подканени да мислят за правилата, нарушенията и реакциите от тях, да изразят себе си, разказвайки за преживяванията си, да обсъдят статуса на жертвата си;

Среща 2: Втората среща разглежда концепцията за законност и открита дискусия за необходимостта от спазване на правилата.

Среща 3: Третата и последна среща се фокусира върху концепцията за отговорността като „възможност за отговор“. Тази среща поставя акцент не само върху правните отговорности, но също така и обществените такива, които са от основно значение за социалното сближаване и включване.

Част 2: Проследяване

Тази част съдържа групови срещи в продължение на 8 седмици. Всяка от тези срещи е с продължителност два часа, като се включват и пробационни служители. Използвайки мултимедийни материали, фасилитаторът (криминолог/адвокат) стимулира дискусия и насърчава участниците да дебатира върху теми, които са били идентифицирани от предходната част. В усилия да се разбере позицията на жертвата, един от инструментите, който се използва, е представяне на интервюта с жертви на престъпления, които разказват как се справят със специфичните последици от това: [1] история на престъплението и неговите последици, [2] тяхната представа за извършителя, [3] познанията им за възстановителното правосъдие.

В заключение на последната среща, участниците са подканени да изразят техните виждания за бъдещето отук насетне и да разкажат за релевантните позитивни и негативни аспекти от техните преживявания. Служителите използват този момент, за да обяснят и обсъдят възможните поправителни действия, като оставят изборът да бъде на участниците, относно кога, дали и как да пристъпят в тази инициатива за възстановително правосъдие. Представените възможности, разрешени от законите в Италия, включват доброволен труд, неплатена работа и/или съвкупност от двете.

Тази финална дискусия дава път на осъзнаването, че работата е валидна мярка на реституция, както и възможност за създаване на нови връзки и взаимоотношения.

За повече информация: <http://www.associazionelibra.com/en/project/riparazioni-2/>

2.1.6

Специфична програма за специфични престъпления – Каледонската система за домашно насилие

“Каледонската система (КС) е създадена за Шотландския акредитационен панел, Програми за правонарушители&Звено за равенство на Шотландското правителство”⁴⁰. Тя е насочена към мъже над 16-годишна възраст, които са в хетеросексуална връзка и които са били осъдени за домашно насилие. Шотландското правителство финансира наказателно-правни служби, които прилагат системата в различни области чрез местната власт. КС е интегриран и систематизиран подход относно поведението на мъжете при домашно насилие, като същевременно предоставя услуги за защита на жертвите. Очакваните резултати са намаляване на домашното насилие и подобряване живота на мъжете, техните партньори, децата и семействата като цяло. Включването на семейството или партньора зависи от индивидуалния случай.

Целите на КС са:

1. Повишаване безопасността на жени и деца чрез разкриване на агресивното поведение на мъжете;
2. Намаляване на престъпленията;
3. Справяне с риска;
4. Насърчаване промяната в мъжете чрез предоставяне на знания, свързани с взаимна сигурност и уважение;
5. Подпомагане промяната в мъжете, касаеща нагласите им, които са отговорни за насилственото поведение;
6. Повишаване на отговорността при мъжете относно насилието;
7. Разработване на план “добър живот“ без насилие;
8. Повишаване на знанията и уменията за разбиране относно насилието;
9. Насърчаване за по-добър живот на жертвите на насилие.

Етап 1: Индивидуални дейности: 14 сесии. Правонарушителят започва с индивидуални дейности с водещ на случая, който е отговорен за прилагане на закона. В този етап се извършва предварителната работа, необходима за придвижването на правонарушителя във вторият етап. Изготвя се личен план на база на анализа на неговото насилствено поведение и идентифицирането на криминогенните му нужди.

Етап 2: Програма за групов работа: 26 сесии. Груповата работа съдържа 6 модула. Модулите съдържат от 4 до 5 сесии (всяка с продължителност 3 часа), провеждани в период от 3 до 5 седмици. Правонарушителите могат да се включат в първия възможен модул, без да чакат следващия старт на

⁴⁰ Каледонската система: интегриран подход към мъжете, упражняващи домашно насилие и подобряване живота на жени, деца и мъже 2013. Достъпен на: <http://www.gov.scot/Topics/People/Equality/violence-women/CaledonianSystem>. Използван на: 13.12.2015 г.

програмата. Изключение прави модулет "Сексуално уважение", който се провежда на база 2 към 1 и мъжете обикновено не започват с този модул, тъй като участието им може да ги направи тревожни и устойчиви на промяната.

Етап 3: Поддържащи сесии: След като един път правонарушителят е завършил модулите на КС, той влиза в поддържаща фаза. Тя продължава до края на съдебната заповед и включва работа с водещия случай на правонарушителя. През този етап всички спорни въпроси, идентифицирани по време на груповата работа, могат да бъдат допълнително разгледани. В допълнение, насилниците се мониторират, следи се прогресът им, в съотношение с изготвеният индивидуален план и възникналите рискове и нужди в по-ранните етапи. Това е и времето, в което правонарушителят е насърчен да приложи научените и придобити умения в груповата работа в своя личен живот и взаимоотношенията като цяло.

За повече информация: <http://www.gov.scot/Topics/People/Equality/violence-women/CaledonianSystem>

2.1.7

Следсъдебна: Програма/Мрежа между криминалното правосъдие и граждански организации в общността (ГОО) – Проект ACERO

ACERO⁴¹ е въведен в района Емилия Романия, Италия. Тази програма е резултат от съвместната работа в мрежа между публичната администрация (Отдела за управление на затворите и местните отдели за социални и трудови политики) и ГОО в района Емилия Романия. Изпълнението на проекта е насърчило участието и сътрудничеството на представители от наказателни институции, пробация, услуги в общността, както и местни представители на обществото, в районите, където се намират затворите. ACERO е стартирал във възможно най-неблагоприятен момент, с цел да подобри тяхното самоуправление. Участието на мрежата от ГОО е позволило създаването на поддържащи и трайни взаимоотношения с участниците, за да запазят своята автономия.

- Проектиран за затворници, имигранти, бездомни и без семейни връзки, които не могат да участват в програми с алтернативи на задържане, освен ако не бъдат приети в общността. ACERO осигурява места за настаняване и постоянна подкрепа за постигане на социална реинтеграция.
- Целта е да се повишат компетенциите и способностите, за да се

⁴¹ ACERO идва от смесването на две думи acceptance (приемственост) (в италианския, Accoglienza) и работа (в италианския lavoro)

подобри и засили нивото на самоуправление на участниците и да се намали/ограничи риска от рецидив.

- Програмата ACERO е структурирана в две действия:

Действие 1: Идентифициране на приемни общности, наречени Съвкупни рехабилитационни къщи (напр. хостели, убежища).

Тези къщи са ценен инструмент за предприемане на социална рехабилитация и имат следните задължителни елементи:

1. Осигуряване на постоянно присъствие на доброволци;
2. Седмични групови срещи между участници и доброволци;
3. Планирани индивидуални интервюта; създаване на персонален проект (съобразен с нуждите);
4. Консултиране с външни експерти (психолози, обучители, терапевти и по правата на мигрантите);
5. Присъствие при освобождаване на достатъчно опитен служител или доброволец, съгласно италианското законодателство;

Действие 2: Обучителен трудов курс.

Този курс е въведен и признат за професионален. В курса са застъпени и възпитателни дейности, които да насърчат реинтеграцията на пазара на труда.

За повече информация:

<http://sociale.regione.emilia-romagna.it/news/2014/carcere-primobilancio-del-progetto-acero>

ЧАСТ ТРЕТА:
Специални категории при осъдените

За специални категории правонарушители, и по-точно определени групи сред тях, може да се постигне алтернатива на затвора, чрез осигуряване на специфична грижа и/или специфични институции, които са приспособени да отговорят на техните определени проблеми⁴². Тръстът за реформа в затворите, Великобритания, показва необходимостта: "Връзката и отклонението е процес, в който хората от всички възрастови групи с психични проблеми, умствено изоставане, злоупотреба с вещества и други уязвимости се преценяват възможно в най-ранен етап, докато индивидите преминават през наказателноправната система. След тази проверка и оценка лицата имат достъп до подходящи услуги като психично здравни служби, специализирани училища, социални грижи и лечение на зависимости⁴³."

3.1 Психично - здравни проблеми

Няколко проучвания сочат, че много от затворниците, които имат нужда от психиатрично лечение, не са припознати като такива. Например Шуемахер и Ван Зесен (1997)⁴⁴ откриват, че медицинският персонал в затворите често подценява нуждата от болничен трансфер на затворници със сериозно психично заболяване. Въпреки това в България пациенти с тежки психични заболявания се третират по различен начин, където специално обучени служители оценяват техните нужди⁴⁵. Впоследствие тези лица, за които е установено, че не представляват заплаха за себе си и/или околните, се настаняват в общи психиатрични отделения, а тези, които представляват такава, се настаняват в специализирани затворени отделения.

Има много малко доказателства в обхвата на проекта "Намаляване броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа" за избора на специално психично лечение при пациенти, извършили престъпление, от участващите страни. Шотландска програма използва "отклоняване" като вид ранна интервенция, насочена към хора с влошено психично здраве, но освен нея няма информация за други специфични програми за хора с психични проблеми, които да покриват включените критерии за добри и обещаващи практики на алтернативи на лишаване от свобода.

3.2 Злоупотреба с вещества

Злоупотребата с вещества (злоупотреба с наркотици) и нуждата от

42 Де Вос Х., Гилбърт Е. Намаляване броя на затворниците: Преглед на правна и политическа рамка за алтернативите на лишаването от свобода на европейско ниво, Католическият университет в Леувен, Белгия, 2014. Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/ReducingprisonpopulationEuropeanframework_FIN_101014.pdf.

43 Относително правосъдие: преживявания и мнения от членове на семействата на хора със специални нужди в контакт с наказателното правосъдие и услуги за насочване и отклоняване. Достъпен на: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/relative%20justice.pdf>.

44 Шуемахер и Ван Зесен, Психични нарушения при затворниците: Изследване на сложни психични разстройства в затвора Шевенинген. Утрехт: Институт Тримбос, 1997.

45 С. Парментиер, Сравнителни изводи от анализ на наличните данни (предстои на <http://www.reducingprison.eu>)

финансов ресурс за утоляване на зависимостта, се счита за широко приет мотив за извършването на престъпления. Зависимостта от вещества е отчетена също и като основна пречка при опит за социална реинтеграция. Ако зависимите се приемат в рехабилитационни програми, без да им се осигури необходимата подкрепа от специализирани здравни служби, семейство, приятели и НПО-та, съществува повишен риск от повторно извършване на престъпление. Повечето страни, които участват в проекта, предоставят такива програми, специално насочени към хора със зависимости (за пример вижте Раздел 2.1.1). Специалните услуги понякога се предоставят в досъдебната фаза или следсъдебната фаза и понякога са включени обществени служители. Като в Латвия, където на лицата със зависимости се предоставя обкръжаваща и социална подкрепа, за да се осигури тяхната рехабилитация и ресоциализация⁴⁶.

3.2 Чужди граждани

Има повече от 100 000 чуждестранни граждани в европейските затвори. Броят им варира в различните страни, но средният процент на чуждестранните затворници в Европа към общия такъв е над 20 %. Въпросът с неевропейската престъпност и нейната свръхпредставеност в статистиката е твърде сложен, за да се развие тук. Най-общият и важен проблем, касаещ тази целева група, е езиковата бариера. Може би най-поразително от всичко е липсата на сериозни дискусии в Европа по отношение на лишените от свобода с чуждо гражданство, които излежават присъдите си в затвора. Чуждестранните затворници трябва да имат възможност да се възползват от мерките за алтернативи на лишаването от свобода в съответствие със същите принципи, както и гражданите. Няма съмнение, че местните получават по-голям достъп до алтернативни на затвора мерки, отколкото чуждестранните граждани. Експертите отдават това несъответствие на [1] липсата на положителни референтни точки, като наличието на семейство, работа и постоянно пребиваване; [2] несходства в езика и културата [3] страхове от депортиране.

3.2 Майки с деца

Мнозинството от жени в затвора са майки с деца под 18 години. Въздействията от затвора не са само върху самите жени, а и върху техните деца, които преживяват различни подходящи и не толкова подходящи грижи, докато майките им са в затвора. Разстоянието между мястото на задържане на майката и пребиваването на детето, оказва влияние на честотата на посещенията или въобще отсъствието на такива. Налице е нарастващо международно признание, че детето не е виновно за престъпленията на майката, то не е затворник (дори ако живее с майка си в затвора), и че трябва да се спазват неговите права в рамките на Конвенцията за правата на детето. Следователно правата, благосъстоянието и мерките в най-добър интерес на детето, трябва да се вземат предвид в процеса на наказателно правосъдие и в предоставянето на алтернативи на лишаване от свобода.

46 Пак там.

ЧАСТ ЧЕТИРИ:
Препоръки

Препоръка 1:

Програми за превенция на престъпността

Престъпността не може да се разглежда изолирано от други дълбоки социални и икономически проблеми. Определянето на това кои фактори са свързани с различни видове престъпления, може да доведе до разработването на набор от стратегии и програми за промяната им, което пък да доведе до предотвратяване или намаляване честотата на тези престъпления. През последното десетилетие са проведени редица изследвания на разходите и ползите от програмите за превенция на престъпността. Те са показали например, че програмите за ранна интервенция за подкрепа на деца и семейства в риск, или работа с младежи в риск, за оставане в училище и завършване на образование, са довели до значително намаляване на социално-икономическите и наказателноправни разходи в дългосрочен план, които надвишават сумите, инвестирани в тези програми⁴⁷. Препоръката ни е:

- Превантивни програми да бъдат въведени, за да се осигурят ранни интервенции, насочени към децата, младите хора и семействата в риск от нарушение.

Препоръка 2:

Хора със специални нужди

Има групи от хора, като тези с умствени увреждания и психични проблеми, които са уязвими и се нуждаят от допълнителна помощ, грижа и защита. Въпреки това тяхното страдание се увеличава поради неадекватни съоръжения и липсата на специализирани грижи. Поради това ние препоръчваме при избора на алтернативи на лишаване от свобода за хора със специални нужди^{48,49} да се вземе предвид следното:

- Насочване и отклоняване като ранни интервенции;
- Изследване на причините за престъплението;
- Работа в партньорство с местните власти, за да се проучи допустимостта им до услуги за подкрепа;
- Присъди в общността.

47 United Nations Office on Drugs and Crime, Handbook on the Crime Prevention Guidelines: making them work, New York, 2010. Available at: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf Last access: 20.01.2015 г.

48 Толбот Дж. Никой не знае: Гласове на затворници. Преживявания от затворници с умствено изоставане. 2008. Достъпен на <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/No%20One%20Knows%20Report-2.pdf>. Използван на: 11.12.2015 г.

49 Правителство на Шотландия. Подкрепа за правонарушителите с умствено изоставане (SOLD) 2015. Достъпен на: <http://soldnetwork.org.uk/criminal-justice-pathway/early-intervention-diversion-and-community-sentences/>. Използван на: 9.12.2015 г.

Препоръка 3:

Фокус върху рехабилитацията и приемане на мултидисциплинарен подход

Важно е мултидисциплинарният подход да е в основата на програмите за лишени от свобода, за да им се даде възможност за справяне с трудностите в живота и да се гарантира тяхното социално включване в техните общности. Препоръчваме:

- Приемане на цялостен подход, в чийто център е лицето, обект на интервенции;
- Желанията, страховете, тревогите и проблемите на индивида се разпознават, а услугите се предоставят своевременно и качествено;
- Изготвяне на персонален и структуриран план за възстановяване, договорен между лицето и неговия отговорен служител за подобряване на самочувствието, самостоятелност, способност за учене и социален капитал.

Препоръка 4:

Осигуряване на мрежи за образование, обучение и професионален опит

Образованието, обучението и професионалният опит са важни предпоставки за изграждането на бъдеще за обществото и индивида. Това особено важи за хора с присъди. Те трябва да бъдат насърчени да вземат активно участие в тяхното образование, учебни програми и организация на ежедневието им в живота. Структурирането на програмите с тези елементи, позволява на индивида да постигне отговорност за собствените си действия и да се справи с трудностите в обществото. Препоръчваме:

- Алтернативите на лишаване от свобода да включват образователни, учебни и професионално-квалификационни елементи;
- Елементите в програмите трябва да съдържат методи за подобряване на самочувствието, самоуправление и да са съсредоточени върху социалното включване и рехабилитация;
- Представяне на начините, чрез които той/тя да възстановят вредите на обществото;
- Програмите трябва да включват устойчиви взаимоотношения с фирми/компаниите, за да осигурят платена работа в края на присъдата.

Препоръка 5:

Въвличане на семейство/приятели и гражданското общество

Добрите отношения с роднини и приятели са от съществено значение, особено по време на рехабилитацията, когато се присъединява наново към общността и обществото като цяло. Препоръчваме:

- Когато е възможно, програмите да се реализират в рамките на

мултидисциплинарен екип, с цел те да бъдат съгласувани с индивида и неговото семейство;

- Осигуряване на време на отделните лица и техните семейства да обсъждат текущите събития, за да се гарантира целостта на семейството и дългосрочната подкрепа;
- Ангажиране на местната общност и гражданското общество, така че обучени и мотивирани доброволци и техните отношения с бивши правонарушители да помогнат за осигуряване на подкрепа и възможност за социално включване.

Препоръка 6:

Работа в мрежа между наказателноправната система и граждански организации / НПО

Важно е да се насърчат интегрирани подходи между наказателноправната система и организациите с нестопанска цел. Като цяло е възможно да се направи разделение между нестопански организации на гражданското общество, които са активни в политиката и процесите на вземане на решения, и тези нестопански организации на гражданското общество, които са по-ангажирани в предоставянето на пряка и практическа подкрепа за нарушителите. Препоръчваме:

- Активно участие в конференции, публични изяви, петиции или други действия в мрежа, за да се повиши публичната осведоменост за алтернативите на лишаване на свобода.
- Активно участие, интегрирани подходи и работа в мрежа между наказателноправната система и НПО, за осигуряване на публичната приемственост на алтернативите на лишаване от свобода;
- Активно участие и обмен на информация, за да се позволи развитието и подобряването на дадена алтернатива на лишаване от свобода;
- Активно участие и обмен на информация, за да се повиши разбирането и припознаването на важноста от алтернативите на задържане, за постигане на основните цели в това ръководство.

ЧАСТ ПЕТА: Заклучение

В допълнение към международно приетите принципи на правата на човека, има базирани на доказателства фактори, водещи към намаляване употребата на мярката „лишаване от свобода“, за да се намалят финансовите и социалните разходи за лишаването от свобода и от повторното извършване на престъпление. Общественобазираните присъди не са само по-евтини. Когато те се изпълняват стриктно и в съответствие с някои основни принципи, са по-ефективни за определяне на различни целеви групи правонарушители. Те позволяват рисковите фактори и свързаните с тях нужди да се разглеждат в реална обкръжаваща среда и насърчават поддържането или развитието на важни социални връзки като семейство и заетост. В тях се дава и възможност правонарушителят да се реваншира в обществото чрез обезщетение, като полага безвъзмезден труд, например.

Въздействието на алтернативите на лишаването от свобода върху наказанието „затвор“ и нивото на престъпността, също е вероятно да бъде по-голяма, чрез въвеждането на редица последователни и допълващи се политики в социалната и наказателноправната сфера. Фактите сочат, че това изисква фокус върху основните социални причини за престъпността, възпиране и ситуационна превенция на престъпленията. И наравно с това, отклоняване на правонарушителите от системата на наказателното правосъдие чрез предоставяне на алтернативни мерки и завършващи съгласувани интервенции при повторно престъпление. Не трябва да се включва едновременното въвеждане на прогресивно по-строги политики /или публични изявления, които са в полза на все по-наказващи присъди.

Пренаселеността на затворите има преобладаващо негативни последици за всички от сектора на затворите - персонала на затвора и самите затворници. Балансиран подход на наказателното правосъдие, отчитащ всички интереси, може да се постигне чрез въвеждане на принципите за възстановително правосъдие, например чрез създаване и предлагане на подходящ тип форуми във всяка фаза на процеса (от досъдебната до следсъдебната), където участието на всички заинтересовани страни е възможно.

Наказателноправните системи на държавите-членки следователно трябва да повишат обществената информираност, насърчавайки публичен дебат с цел „реабилитация“ на системата на наказателното правосъдие и да се гарантира, че обществото осъзнава, че основният им приоритет е рехабилитацията.

Намаляване използването на мярката „затвор“ и рецидивизмът следователно изискват подход, който се простира извън системата на наказателното правосъдие и включва интегриран подход във всички институции, бизнес и местни общности. Това изисква всички заинтересовани страни да работят заедно за превантивни и целеви стратегии, чрез които ще се подобри общественият и личен живот на индивида. Само когато, понастоящем разделените: наказателна политика, полиция, жилищно настаняване, здравеопазване, свободно време, благополучие, защита и пригодност за заетост се съберат, може да се максимизира въздействието им върху рецидивизма, лишаването от свобода и финансовите и социални разходи за това. От което следва по-широкото въздействие върху общественото здравеопазване и социални грижи.

ЛИТЕРАТУРА

Съветът на Европа публикува последните годишни доклади със статистически данни за изтърпяващите наказание лишаване от свобода и пробация. Докладите SPACE I и SPACE II (Statistiques Pénales Annuelles du Conseil de l'Europe) са изготвени от Института по криминология и наказателно право към Университета в Лозана и могат да бъдат намерени на английски език тук: www.unil.ch/space/space-i/annual-reports (статистика относно лишените от свобода) и www.unil.ch/space/space-ii/annual-reports (статистика относно пробацията). SPACE I за 2013 съдържа информация от 50 от общо 52 затвора в 47 държави-членки на Съвета на Европа, а SPACE II – от 47 пробационни служби.

Общност Триаг; НЗС Грейтър Гласгол и Клайд Кризис мобилна и психиатрична помощ ОПС (обществена психиатрична сестра: ОПСи) Служба 2015 Достъпен на: <http://www.scotland.police.uk/whats-happening/news/2015/sep-tember/mental-health-pilot-project-results-outstanding>.

Съвета на Европа: Европейска конвенция за правата на човека, 1950. Достъпна на: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf;

Съвета на Европа: Европейска конвенция за надзор на Условно осъдени или Условно освободени правонарушители. Достъпна на: http://www.ejtn.eu/PageFiles/7682/A_1_5_Conditionally_Sentenced_Released_Offenders.pdf.

Съвета на Европа: Европейска конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание, 1987. Достъпна на: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-convention.pdf>.

Де Вос Х., Гилбърт Е. Намаление броя на затворниците: Преглед на правна и политическа рамка за алтернативите на лишаването от свобода на европейско ниво, Католическият университет в Леууен, Белгия, 2014. Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/ReducingprisonpopulationEuropeanframework_FIN_101014.pdf.

Парламента на Великобритания, Обединен Комитет по правата на човека, Смъртните случаи в ареста: Трети доклад на сесията 2004-05, том 2, 2005.

Предотвратяване на адхезията чрез социално включване | 2015. Достъпен на: <http://www.masgf.brandenburg.de/cms/detail.php/detail.php?gsid=bb1.c.185338.de>.

А. Кухн, П. Тоурниер & Р. Валмсли, Доклад относно пренаселеността на затворите и нарастването на броя на затворниците. Страсбург: Съвет на Европа, 2000.

С. Парментиер, Сравнителни изводи от анализ на наличните данни (предстои публикация в уебсайта на проекта <http://www.reducingprison.eu>).

Намаление броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа" Доклад от изследване работата по случаи/казуси, Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf

Намаление броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа", Сравнителни и заключителни бележки от дълбочинни интервюта, проведени от експертите на национално ниво, 2015, Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/final_research_conclusions_3.pdf

Намаление броя на затворниците: усъвършенствани инструменти на правосъдието в Европа, Дълбочинен анализ на добри практики при алтернативите на задържане по страни, 2015 Достъпен на: http://www.reducingprison.eu/downloads/files/Case_studies_reports.pdf :

Относително правосъдие: Преживявания и мнения от членове на семействата на хора със специални нужди в контакт с наказателното правосъдие и услуги за насочване и отклоняване. Достъпен на: <http://www.prisonreformtrust.org.uk/Portals/0/Documents/relative%20justice.pdf>

Сапоуна М, Бисет С, Конлонг А-М, Матюс Б. 2015. Какво работи за намаление на брой извършени повторно престъпления: Обобщени доказателства. Правосъдни аналитични служби към Шотландското правителство. Достъпно на: <http://www.gov.scot/Resource/0047/00476574.pdf>

Шуемахер, Ван Зесен, Психични нарушения при затворниците: Изследване на сложни психични разстройства в затвора Шевенинген. Утрехт: Институт Тримбос, 1997

Шотландското правителство, Какво работи за намаление на престъпността. Достъпен на: <http://www.gov.scot/Publications/2014/10/2518>.

Смит ВМ. Проект "Устойчив правонарушител": Оценка на пилотен проект ноември 2006-март 2008. Достъпен на: <https://www.glasgow.gov.uk/CHttpHandler.ashx?id=9640&p=0>;

С. Снакен, Съкратена наказателна политика и европейските правни стандарти. Европейски журнал за криминална политика и изследвания, 12, 143-164, 2006.

С. Снакен. Съпротива на наказателността в Европа? Теоретична криминология, 14, 273-292, 2010.

Тата Ц. Борбата за реформа в съдебното производство, препратка към А. Ашлърт и Д. Робъртс, Насоки в съдебното производство, Университет Оксфорд, Издание 2013.

Каледонската система: интегриран подход към мъжете упражняващи домашно насилие и подобряване живота на жени, деца и мъже 2013. Достъпен на: <http://www.gov.scot/Topics/People/Equality/violence-women/CaledonianSystem>

Дирекция „Наркотици и престъпления“, ООН, Наръчник на затворническите лидери: Основен инструмент за обучение и учебна програма за мениджъри в затвора въз основа на международните стандарти и норми, Ню Йорк, 2010. Available at: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNO-DC_Handbook_for_Prison_Leaders.pdf

Дирекция „Наркотици и престъпления“, ООН, Наръчник на основни принципи и обещаващи практики в областта на алтернативи на лишаването от свобода, Ню Йорк, 2007, стр.4. Достъпен на: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Handbook_of_basic_principles_and_promising_practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf

Дирекция „Наркотици и престъпления“, ООН, Наръчник за превенция на престъпността: създаване на работа, Ню Йорк, 2010. Достъпен на: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf

Дирекция „Наркотици и престъпления“, ООН, Наръчник по стратегии за намаляване пренаселеността в затворите, Ню Йорк, 2013. Достъпен на: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Overcrowding_in_prisons_Ebook.pdf.

ТЕРМИНОЛОГИЯ

1. Алтернативи на досъдебно задържане (арест).

Устни санкции, условно освобождаване, санкции относно статуса на обществено/професионално положение, икономически санкции и парични глоби, конфискация или изземване, реституция на пострадалия или заповед за обезщетение, прекратена или отсрочена присъда, пробация и съдебен контрол, заповед за услуги в общността, пренасочване към дневен център, домашен арест, всеки друг режим на неинституционални мерки, някаква комбинация от мерките, изброени по-горе (the Tokyo Rules).

2. Алтернативи на следсъдебно задържане (затвор).

Напълно или частично лишаване от свобода с/или без пробация, условно помилване или условно освобождаване (с пробация), обществена дейност, електронно наблюдение, домашен арест, затворнически общежития (включително лишаване от свобода в уикендите или различни дни), външни грижи (извън затвора), отпуски и преходни къщи, освобождаване за работа или образование, различни други форми на помилване, опрощаване, помилване, смесени мерки и други (the Tokyo Rules).

3. Участие на общността.

Всички тези форми на помощ, платени или неплатени, извършвани на пълно/непълно работно време или периодично, които са на разположение на изпълнителния орган (орган или органи, упълномощени да вземат решения и имат основна отговорност за практическото прилагане на санкция или мярка в общността) от публични или частни организации, както и от частни лица, съставени в полза на общността (Съвета на Европа, Препоръка (1992) 16).

4. Гъстота на населеност в затворите.

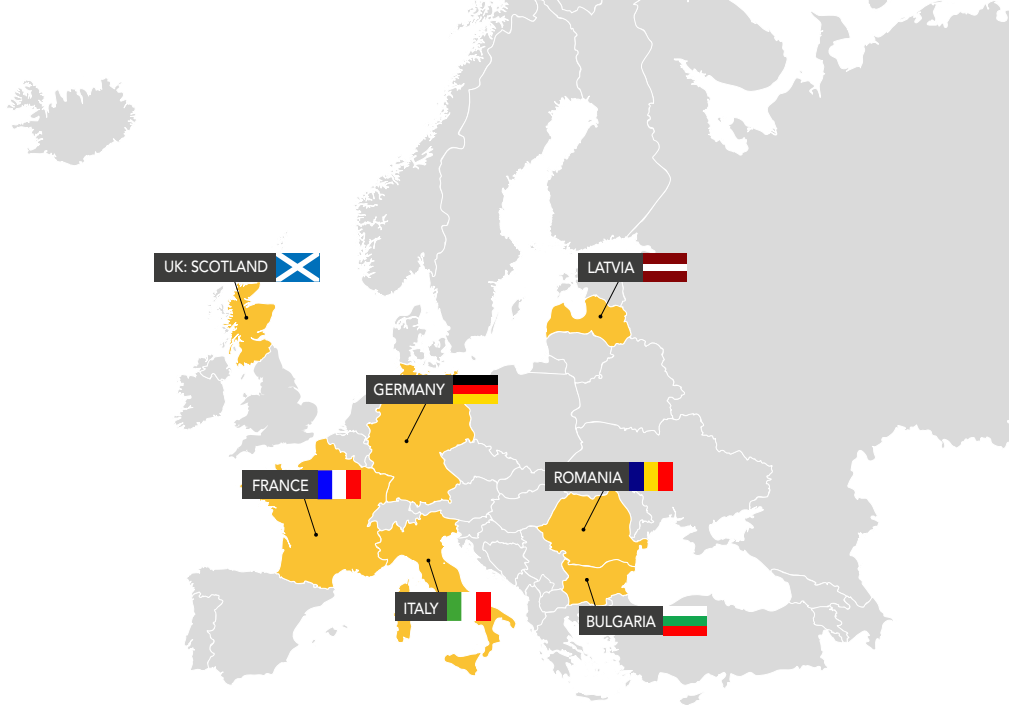
Гъстотата на населеност на затвора е съотношението между броя на затворниците и броя на свободните места. Индикаторът (обикновено се използва за оценка на пренаселеността на затворите) се изчислява въз основа на броя на лишените от свобода и на наличния капацитет за всички категории затворници, включени в общия брой на населението на затворите.

5. Обществени наказания и мерки.

Санкции и мерки, които да поддържат правонарушителя в общността, включвайки някои ограничения на свободата му, чрез налагането на условия и/или задължения, които се изпълняват от органи, определени от закона за тази цел. Терминът обозначава всяка санкция, наложена от съд или съдия, и всяка мярка, приета преди или вместо решение за санкция, както и начини за изпълнение на присъда за лишаване от свобода извън установяване на затвора (Съвет на Европа, Препоръка (1992) 16).

6. Лишени от свобода/ Правонарушители.

Всички лица, подлежащи на съд, процес или изпълнение на присъда, на всички етапи в системата на наказателното правосъдие, независимо от това дали те са заподозрени, обвинени или осъдени (the Tokyo Rules). Следователно терминът "правонарушител" е използван в общ смисъл, без да се нарушава презумпцията за невинност.

LEADER

Associazione Comunità Papa Giovanni XXIII
Italy

International Society for Criminology (ISC)
France

Crime Prevention Fund-IGA Foundation
Bulgaria

CO-BENEFICIARY

University of Dundee
Great Britain

Centre for Public Policy (Providus)
Latvia

Centro Interdisciplinare di Ricerca sulla
Vittimologia e sulla Sicurezza (C.I.R.Vi.S.)
Italy

SYNERGIA
Synergia, S.r.l.
Italy

Young Generation (UNGA-LIV) Association
Romania

University of applied sciences for public
administration Bremen
Germany